

Hongaars-Nederlands Zene Festival in monument, een totaalbeleving

János en Benjamin Konrád

Örzsé Adam programmeert concerten en culturele ontmoetingen in feestelijke sfeer

Op 10 september, Open Monumentendag, werd in het Utrechtse Rijksmonument Leeuwenbergh aan het Servaesbolwerk 1a het Zenefestival gelanceerd. In Nederland wonende Hongaarse musici, nazaten van Hongaren en Nederlandse ensemblegenoten maakten een feest van dit eendaagse Nederlands-Hongaarse muziekfestival met culinaire entr'actes.

Na een welkom, in Hongaars, Nederlands en Engels, familieconcert en high tea (zout broodje, Dobstaart, sandwich en champagne) volgde een kamermuziekconcert met heerlijk buffet, bereid door János Klimaj, chef-kok van de Hongaarse ambassade. Het slot, zonder de geplande band, bracht spontane nagesprekken over de gespeelde Hongaarse en Europese muziek, over 1956, over bezuinigingen op cultuur en over het toekomstperspectief voor jonge musici. Het geheel paste perfect bij de dubbele zaal, gedekt door twee zadeldaken tussen twee paren topgevels van het cultuurhuis **Leeuwenbergh** in het museumkwartier aan de buitensingel van Utrecht. Sinds de verbouwing en renovatie van 2007 één van de mooiste culturele accommodaties in het centrum,

vond ook **Muziekcentrum Vredenburg**. Zij huurden het vanaf 2008 totdat in 2014 'muziekpaleis' Tivoli-Vredenburg gereed was als kleine zaal. Leeuwenbergh werd daarna voor de Vrienden van Leeuwenbergh weer het cultuurpodium met ongedwongen sfeer en klasse, die eveneens dit festival kenmerkten.

Snel handelen, V.O.E.T.

De locatie en het **Zene Festival** kwamen dankzij particulier initiatief tot stand. Maar 2004 konden de groeperingen van de Nederlands Hervormde kerkgemeente die - na een verbouwing - vanaf 1930 in Leeuwenbergh waren gevestigd de lasten niet meer opbrengen voor het gebouw dat al diverse bestemmingen had gehad. Het pand werd twee maanden later gered. Op 17 mei 2004 was de **Stichting Vrienden van Leeuwenbergh** (SVVL) opgericht die, met nauwelijks eigen geld, het pand kocht. Om

het te behouden (onderhoud ca. een ton per jaar) vinden er bij de stijl, allure en omgeving passende culturele en representatieve activiteiten plaats, zoals dit Zene Festival. De festivalorganisatoren handelden even snel. Jeroen van Dijke (Antiquar.nl) en Martin van der Randen, penningmeester en voorzitter van Stichting V.O.E.T. (Variaties op een thema), richtten kort voor het Zene Festival deze Stichting V.O.E.T. op voor fondsen om nog muzikaal te kunnen stilstaan bij '1956' en bij de invloed van Hongaarse musici en componisten op het Nederlands muziekleven.

Veelzijdig, Musix for You

Martin, initiatiefnemer en zakelijk directeur van dit Zene Festival, vond in de Hongaars-Nederlandse **Örzsé Adam**, concertorganisator en altvioliste op moderne en historische instrumenten, de passende artistiek leider en producent. Zij bedacht het concept van deze rijkgeprogrammeerde dag. Na haar afstuderen aan de Franz Liszt Muziekacademie in Budapest studeerde ze aan de Indiana University in Bloomington (VS) en het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam en behaalde in 2006 het Certificaat Concertprogrammering aan het ArteZ Conservatorium Zwolle. De altvioliste treedt nog steeds wereldwijd op met gerenommeerde ensembles en orkesten, waaronder **Holland Symfonia** en **Het Radio**

Filharmonisch Orkest, waar meerdere van de voor dit festival uitgenodigde musici speelden of spelen. Ze kennen elkaar ook van de Franz Liszt Academie. Örzsé organiseert al twaalf jaar met haar **Musix for You** (voorheen Classic for you) concertreeksen in Nederland (o.a. in het Concertgebouw) en Hongarije (de Haydnzaal in Esterháza) onder meer met haar ensemble **A'dam Diviso** op historische instrumenten en met musici in uiteenlopende muziekstijlen en diverse bezettingen.

Örzsé Adam en grote talenten

De flexibele, inventieve Örzsé wilde op dit 'ontspannende' Zene Festival, met ruimte voor herdenken, een totaalbeleving neerzetten en aandacht besteden aan het doorgeven en ontsluiten van Hongaarse muziek in de toekomst'. Ervaren professionele musici spelen met drie zeer getalenteerde jongeren. Podiumkansen zijn belangrijk om klankrijkdom te ontplooien en samenspel te verfijnen en nieuw repertoire daagt ervaren

Voorgrond:
Révész-trio
Margit, Esther
(rug), Etienne (rug)
feliciteren musici

musici en talenten uit. In het familieconcert speelt de in Nederland geboren **Boglárka Erdős** (1996) mee, die graag bij haar oma in Hongarije komt. Ze woont bij haar ouders, Hongaarse musici, in Amsterdam en volgt met plezier de bachelor bij violist Ilya Grubert. In het kamermuziekconcert speelt de Nederlandse germanist en pianist **Duco Burgers** (1991) quatre mains met de Hongaarse **Klara Würtz**, bij wie hij recent in Utrecht met een 9 zijn bachelor haalde. Harpiste **Oxana Thijssen** (1995) volgt op het Conservatorium van Amsterdam een bachelor bij Erika Vaardenburg: 'Eén helft van mijn familie zit in Hongarije, de andere hier. Mijn Hongaarse moeder is in de jaren '70 met mijn vader (uit Nederland) getrouwd en toen verhuisd. Ik geniet als ik bij mijn Hongaarse familie ben!' Bij alle drie bevlogen talenten, meervoudige laureaten, verrijkte Hongaarse muziek hun spel.

Salon

Na de zakelijk en artistiek directeur verwelkomde plaatsvervangend ambassadeur Zoltán Lékó iedereen namens de Hongaarse ambassade en dankte alle medewerkers hartelijk voor het muziekprogramma in relatie tot de opstand en revolutie in Budapest in 1956, nu zestig jaar geleden. Hij zag het één uur durende familieconcert door drie generaties voor drie generaties als een

uitdaging voor de jongsten, onder wie zijn kinderen die hopelijk stil zouden blijven. Het was fijn dat er veel kinderen live luisterden naar muziek die deels uit het land van hun voorouders kwam. Sommigen bewogen met prachtige expressie en namen zo de muziek in zich op. Enkelens liepen tegen het eind rond, keken op smartphones, tekenden of speelden achter de stoelen. Hun achtergrondgeluiden vielen in het niet bij het bijna als in een salon in ongedwongen sfeer gebrachte familieconcert voor Nederlanders en generaties Hongaren.

Haydn en repertoireschat

Het eerste stuk, misschien wel Haydn's bekendste Pianotrio, nr. **39 Rondo all'Ongarese**, of zigeunerrondo uit 1795, werd virtuoos gespeeld door het hele **Prometheustrio**, dat bestaat uit **Boglárka** en haar ouders, cellist **Csaba Erdős** en pianiste **Andrea Hornyák**. Ze brachten ook het gevoelige **Trio élégiac in g** van de 19-jarige Rachmaninov, even oud als Boglárka die met een krachtige toon speelde en open was op het podium. Aanwezige musici benadrukken dat ze thuis een schat aan repertoirekennis meekrijgt. Andrea speelt sinds haar zesde en won op haar dertiende al een muzikale prijs bij het Nationale Pianoconcours te **Nyíregyháza** (Hongarije). Ze studeerde aan de Franz Liszt Academie. Csaba won op het **Antal Friss Nationaal Cello Concours** als kind in 1978 al de derde en in

1981 de eerste prijs en in 1985 de Festival Prijs voor Kamermuziek te Budapest. Hij studeerde cello bij László Mező en kamermuziek bij Ferenc Rados en János Dévich. Toen hij in 1990 zijn studie bijna had afgerond, won hij de tweede prijs op een internationaal concours, voor welke prestatie de Hongaarse staat hem een beurs gaf. Dankzij die beurs kon hij in 1991 studeren bij topcellist Dmitri Ferschtman aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam en daarna op het Koninklijk Conservatorium te Brussel bij Carlo Schmitz.

Prometheus Sonata Duo en familietrio

Andrea kwam mee in 1991. Op de Franz Liszt Muziekacademie bracht hun liefde voor kamermuziek hen bijeen. Ze spelen sinds hun veertiende samen en wonnen in hun vaderland prestigieuze prijzen op muziekconcoursen, zowel duo als solo. Het muziekpaar brengt als **Prometheus Sonata Duo** sinds 1982 kamermuziek van uiteenlopende componisten in Nederland, Duitsland, Hongarije, Zwitserland en België en als vaste gast op het Zomerfestival te Omis in Kroatië. Andrea begeleidt ook nog op concoursen en internationale masterclasses. Hun dochter, die recent tweede werd op het internationale vioolconcours 'Luigi Zanucoli' in Italië en diverse buitenlandse concoursen op haar naam schreef en al soleerde bij meerdere orkesten, speelt ook graag kamermuziek. Als

Gerhild Tóth van Rooij

Foto's: Saskia Molema

Boglárka Erdős
Foto Elisabeth Melchior

in het Hongaars Staatsorkest, sinds 1980 werkt hij in Nederland, de laatste jaren als aanvoerder in het Nederlands Philharmonisch Orkest, en hij speelde jarenlang in het Watteau Kwartet. Eind 1988 behaalde hij het diploma orkestdirectie en twee jaar later koordirectie. Sinds 1986 is hij vaste dirigent van het Amsterdams Symfonieorkest Alphons Diepenbrock. Net als de familie Erdős waren de Konráds ongelooflijk op elkaar ingespeeld: **Mozarts duo nr. 1** voor viool en altviool twinkelde door de ruimte en van Shostakovich vertolkten ze de dansante Vijf Stukken in arr. van Atovmyan (trio's) meeslepend gespeeld, met pianiste Andrea. Tot slot brachten de Konráds en het Prometheustrio samen het prachtige vierde deel van het eerste pianoquintet van de Hongaar **Dohnányi**. De overgave waarmee deze muzikfamilies musiceerden was indrukwekkend.

Révész-trio, derde generatie

Örzsé bracht entr'act het ontwapenende **Révész-kindertrio**, symbool voor de derde generatie die Hongaarse muziek - Weiner en Klezmer - brengt. Hun Hongaarse grootvader

zij met haar ouders optreedt, doen ze dat als Prometheus pianotrio.

Bezuinigingen

Csaba soleerde eerder bij het Szolnok Symfonisch Orkest en het Camerata Transsylvania in Budapest, maar moest om een Nederlandse verblijfsvergunning te krijgen bij het theaterbedrijf van Joop van den Ende vooral musicals spelen, vaak als enige cellist. Aan deze zware tijd kwam een eind toen hij in 2000 bij het Nederlands Balletorkest zijn plaats vond. Hij behield deze toen dit orkest op 1 januari 2002 met het Noordhollands Philharmonisch Orkest fuseerde tot het nieuwe orkest Holland Symfonia (HS), dat in 2012 nog ruim 140 musici telde. In 2013 werd de subsidie van 9,9 naar 3,5 miljoen verlaagd en moest twee derde van de musici vertrekken. De cellist verloor zijn 75 procent-baan. Als gedwongen zzp'er concerten geven, meewerken aan cd-opnames en lesgeven aan privéleerlingen levert weinig inkomen op. 'De kerk (muziek) houdt ons in leven,' stelt Csaba. Zijn moeder was koordirigente en zijn vader zangdocent, maar hij maakte pas in Nederland kennis met christelijke kerkmuziek. 'In het communistische Hongarije van toen kon je het als professioneel musicus niet maken om je publiekelijk met religie bezig te houden.' Die vrijheid biedt Nederland wel.

Muzikfamilie Konrád

Als Örzsé altviolist **Benjamin** en violist **János Konrád**, neef en oom, aankondigt, vertelt ze ontroerd dat beide families eindeloos thuis kamermuziek spelen en zij les had van de vader van János, kind van twee musici. Benjamin studeerde altviool aan het Conservatorium van Amsterdam en daarvoor aan de **Liszt Ferenc Általános Iskola**. János is in Budapest geboren, begon op zijn zevende met vioolspelen en studeerde aan de Franz Liszt Academie bij Vilmos Tátrai. Van 1975 tot 1980 was hij violist

kwam na 1956 naar Nederland en zijn zoon, hun vader en triocoach, rondde het conservatorium af, maar werkte in een andere branche (veel in het buitenland), zonder dat muziek hem losliet. Hij ziet musiceren als een bijdrage aan de carrière van zijn kinderen en geeft Margit (12) zelf celloles zodat ze zich op de middelbare school kan concentreren. Esther, de jongste, is bescheiden en speelt aandachtig piano. Zij en 'primas' Etienne als natuurlijke en beweeglijke aanvoerder op viool hebben nog andere muziekdocenten.

Ontmoeting

Terwijl we genoten van de high tea maakte de uitleg van de naam Leeuwenberg ineens 1956 en het op politieke, economische en artistieke gronden elders een bestaan opbouwen tot gespreksonderwerp. De kinderloze weduwe Agnes van Leeuwenbergh bestemde in 1562 op haar sterfbed haar vermogen voor hulp en onderdak aan wie 'ziek, krank, ongevallig, bedvast ende ook van pest bevangen wezende en zonder hulp van aalmoezen niet zouden kunnen leven'. Het naar haar vernoemde Huize Agnes biedt vanaf 2004 tijdelijke opvang aan gevluchte vrouwen en kinderen zonder verblijfspapieren en is een particulier initiatief van Henny van den Nage, die al bij haar leven daarvoor fondsen bestemde. In de ogen van enkele al ruim een halve eeuw in Nederland gesettelde Hongaren biedt dat tijdelijk soelaas en zijn zulke mensen en instellingen niet in staat om het 'je moederland ontvluchten' op te lossen, nooit! Die pijn blijft, ondanks successen, maar de muziek biedt een thuis in zoveel mogelijk samenspelen. Dat verbindt de afwezigen met hier en nu en de ontheemden met elkaar.

Lajtha door: Jeanette Landré, Julija Hartig, János Konrád, Marije Van Stralen, Örzsé Ádám, Örs Kőszeghy, Oxana Thijssen

Trio's

Daartussenin klonk Beethovens Trio Serenade, op. 25 door fluitist Jeannette Landré, violist Julija Hartig en Örzsé Adam op altviool. De Nederlandse Jeannette werkte eerst als muziektherapeut, maar koos later voor het conservatorium. Ze speelt kamermuziek en in het Nederlands Blazersorkest en ASKO-Schönbergensemble. Julija heeft een Hongaarse achtergrond, is in 1972 in voormalig Joegoslavië geboren en begon op haar vijfde met vioolspelen, won al jong prijzen en voltooide haar vioolstudie aan de Academie van de Kunsten in Újvidék/Novi Sad (in Vojvodina, Servië/voormalig Joegoslavië), waarna ze assistent werd van haar docent E.A. Chugaeva aan hetzelfde conservatorium. In 1994 kwam ze op het Rotterdams Conservatorium bij Ilya Grubert studeren en slaagde daarna aan het Utrechts Conservatorium cum laude bij K. Wataya. Ze soleert regelmatig met orkesten. De drie kennen elkaar via orkesteren. In Pièce en trio, op. 80, Nr.1, 1925 voor fluit, cello en harp van de Belgische componist pedagoog en organist Joseph Jongen speelde Jeannette met cellist Örs Kőszeghy en harpiste Oxane Thijssen. Zij brachten samen de verschillende stemmingen mooi voor het voetlicht.

Zang en cello, Brahms en Vigh

Örs speelde de solo uit Peter Vighs *Jaj Istenem, hogy éljek még van* **És keressük az igazságot**, 2016 (zie het vorige nummer van *Most Magyarul!*). Het was indringend, maar klinkt geïsoleerd anders dan wanneer het in het totale stuk over 1956 is ingebed. De sprankelende Nederlandse sopraan Marije van Stralen zong, begeleid door Örzsé en Klára, Twee liederen, op. 91 van Brahms, *Im goldnen en het spirituele Wiegelied*. Zij blinkt uit in een ongekend breed repertoire als solist in opera's, wereldpremières op grote podia

en festivals van Europa tot Australië, met orkest voor de BBC, maar ook met liederen in een kleinere bezetting als deze. Zij heeft mij al vele keren geraakt, ook nu weer in samenspel met Klára en Örzsé.

Nederlandse première László Lajtha

Bijzonder was de Nederlandse première van *Trois Nocturnes* voor harp, sopraan en strikkwartet, op. 34 uit 1941 van László Lajtha (1892-1963), tijdgenoot en compagnon van Bartók en Kodály. Hij schreef het in Parijs waar hij verbleef, vanwege zijn politieke opvattingen. Dit Hongaarse en bijzondere slotstuk werd uitdagend uitgevoerd door Van Stralen, Landré, Hartig, Konrád, Ádám, Kőszeghy en Thijssen. Het is de verdienste van Örzsé Ádám dat dit stuk hier is uitgevoerd, waarvoor hulde.

Generaties en initiatieven

Tijdens het buffet kwamen het goede werk en de vertroosting van het in 1567 bij de Oostwal gebouwde middeleeuwse pesthuis Leeuwenbergh, in de 17de eeuw gasthuis, weer ter sprake. Het door Fransen in rampjaar 1672 als militair hospitaal gevorderde Leeuwenbergh werd in 1678 door brand verwoest en herbouwd. Het was tijdens de oorlog met Frankrijk stadsbezit en tijdelijk kazerne en werd begin 19de eeuw met het St. Catharine-gasthuis grondlegger van het Algemeen Ziekenhuis Utrecht (AZU), met zorg waarvan alle Nederlanders, ook Hongaren, gebruik konden maken. Anders dan het AZU lag Leeuwenbergh buiten de stad om besmetting tegen te gaan en niemand met de slachtoffers te confronteren. Dit bracht het gesprek op het anno 2016 uit beeld houden van ontheemde vluchtelingen en slachtoffers, maar naast ons hoorden we jongeren lachen. Al grijpt 1956, net als oorlog,

onderdrukking, onrecht, verraad verder dan de eigen generatie, jongere nazaten dragen die ballast niet mee en brengen ouderen vaak nieuwe inspiratie.

Vieren

Wie in 1956 verder weg woonde, werkte of studeerde, kende onbespreekbare angst op afstand. Berichten en beelden werden niet zoals nu gedeeld en ook na 1956 was er vaak geen kans om afscheid te nemen of dierbaren te zien. Van het geboorteland afgesloten, bood musiceren dan troost en ruimte voor angst, gemis en onmacht. Kinderen en kleinkinderen zien muziek niet als tegenwicht voor zwaarte, het tilt ze eerder op en geeft nieuwe vergezichten. Muziek kan - passief of actief - musici, families en generaties verbinden. Dat kleurde het Zene Festival, waar generaties Hongaren en Nederlanders op het podium één familie leken. In deze tijd, waarin veel is wegbezuinigd en het de norm lijkt steeds jonger te moeten pieken, is Örzsé's concept om met meer generaties te spelen en elkaar te ontmoeten een gouden greep. Klassieke muziek is leeftijdsloos, musici zoeken altijd weer nieuwe kleuren om hun klankpalet te verrijken, ook in samenspel en ongeacht hun achtergrond of hoe lang ze al spelen. Die voortdurende ontdekkingstocht maakt muziek tot iets fantastisch voor spelers en luisteraars die, verbonden door de grens-, cultuur- en tijd-overschrijdende muziek, het leven vieren. ■

1956 60 jaar geleden

In *Most Magyarul!* 72 schreef Gerhild Tóth-van Rooij een indringend artikel over Miklós Tóth, die in 1949 naar Nederland kwam en in nummer 75 portretteerde zij musicus en componist Peter Vigh, zoon van een Hongaarse emigrant. In beide artikelen wordt vanzelfsprekend ook ingegaan op 1956. Meer over Klára Würtz en Boglárka Erdős in nummers 34 en 54.